

1938

OPHAVSMAND/NØGLEPERSON

Arnold Fraenkel, J. C. Jacobsen

FAKTA

Type:
Avisartikel

Sprog:
Dansk

Tilblivelsessted:
København

Arkivplacering:
Carlsberg Arkiv. Carlsberg Bladet
1937-1938

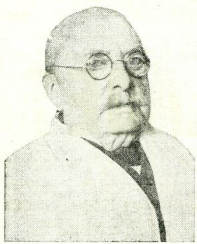
Emneord:
Carlsberg, J. C. Jacobsen

DOKUMENTINDHOLD

Arnold Fraenkels artikler om J. C. Jacobsen blev bragt løbende i Carlsberg Bladet fra maj 1937 til januar 1938

J. C. JACOBSENS ARKIV

CARISBERGFONDET



Den gamle Politiker og fremragende Skribent, Dr. phil. A. Fraenckel har vist Carlsberg Bladet den Venlighed at overlade os Forarbejderne til en Biografi om J. C. Jacobsen.

Biografien vil fremkomme i Carlsberg Bladet i en Serie Artikler, og det er vor Tro, at det sørgede Billed, som Dr. Fraenckels lænede Pen tegner af J. C. Jacobsen, vil blive studeret med Interesse af Læsere.

J. C. Jacobsen

Som stillet i en Tidebrænding, hvor to Epoker med moosat Tendens brydes, kan J. C. Jacobsen endnu mindre end andre Personligheder ansueliggøres og vurderes forfra, d. v. s. fra Nutiden; man maa bag om ham og betragte ham fra den Tid, han er groet op af. Han er den første af de tre Mænd, der i det sidste Aarhundrede har udformet danske Byerhverv i Overensstemmelse med Teknikkens, Samfærdselsens og Verdenshandlens Epoker; men medens Tietgen arbejder sig frem under dens ubestridte Herredømme og i dens fulde Glans, maa J. C. Jacobsen, man kan sige lige op til Næringsfrihedens Indførelse over Aarhundredes Midte — 1857 — kæmpe med Saget fra en gammel, svindende Tid, præget af lokalt Marked, empirisk Produktion, Laugs-, Privilegie- og Rege-

lingslænker, medens H. N. Andersen endelig maa se sin Livshøjnelse blændende Sol forment under Skyggen af et varigt indskrumpende Verdensmarked, der virker tilbage paa Produktion og Politik. J. C. Jacobsen er i lige Grad som Storiindustriell, som Politiker og i sin sociale Opfattelse præget af Modsætningen mellem disse to Epoker. Endnu i hans første Manddomaar var de lysende Realiteter, der kæmpede mod hinanden, og de har givet hans Sind og Karakter en vis Dobbeltthed i Indstillingen til Problemerne, der ikke forstås hos en Personlighed, som netop udmærker sig ved Klarhed og Fæsthed, saa snart han har taget sit Standpunkt, hvis man ikke fastholder, at denne Dobbeltthed netop er Domningen fra Kampen mellem Modsætningerne i den Tid, han voksede frem af.

Gennem Aarhundreder er der drukket Masser af Øl i Danmark, baade hjemmetyret og uferlandsk. Det sidste kom navnlig fra Hansæderne, som i hele Kransen af Byer langs Nord- og Østersøen udfoldede en Ølindustri, der stod højt indtil op i det 16. Aarhundrede. Derefter overførtes den Teknik til Bayern, hvor den bevaredes, medens den i Nordtyskland forfaldt af lignende Grunde som hos os. Men om fra Nord- eller Sydtykland, saa indførtes her meget tysk Øl. Det var godt, hvortil det danske var slet og syres at være blevet værre, alt som Tiden gik. Grunden var, at Ølindustrien var organiseret i Laug, der var sunde. Mønstre fra Laugenes Forfald. Maa spørre Ølindustriens Laugorganisationer lige fra Christian II's Tid og under Christian III — 1536—59 — i alt Fald kan man med Sikkerhed konstatere Tilstedeværelsen af Bryggerlaug. Man blev af og til klar over disse Laugs uheldige Indflydelse paa Produktet og skred nogle Gange til at ophæve dem, men det blev kun for meget korte Perioder. I 1805 endelig opbevarede man helt Bryggerlaug, men med eller uden Laug forstod Bryggerne altid at bevare det Værn for Bryggermægleren, der gjorde den til et Privilegium i dærligste Forstand, og som skulde og maatte umuliggøre ethvert teknisk Fremskridt i Erhvervet. Dette var i København bundet til et vist Antal bestemte Gaarde; ingen Brygger maatte anvende andre Redskaber eller Metoder end de andre, og da i 1867 den usalige „Omgangsbrugging“ eller „Ligning“ var indført, der fra et Centralsted fordelte alle indgaende Ordre paa samtlige Bryggere, saa hver af dem var sikker paa samme Af sætning som de andre, usæet om hans Øl var godt eller slet, er det klart, at der var sat Bøm for ethvert Initiativ i teknisk Henseende. Ølindustrien stagnerede fuldstændigt. Øllet blev stadig slettere, og Markedet trak sig tilbage fra den gamle tilvante, stærkt begærede Drik og søgte til Vinen eller tysk Øl for de bedre situationens Vedkommende og til Brændevin for det store Gros af Konsumenter, der ikke havde Raad til at drikke Vin. Antallet af Bryggerier gik tilbage. Brændevinsbrænderier opstod, og ingen Brygger tænkte paa andet end med det størst mulige Ubøtte i sin Tid at opretholde et godt Levebrød; en grel Modsætning altsaa til J. C. Jacobsens Driftsmotto: „De gyldne Ord“, som de kaldes paa Carlsberg, der lyder: „Ved Bryggeriets Drift skal det være det stadige Formaal uden Hensyn til en øjeblikkelig Fordel at udvikle Fabrikationen til den størst mulige Fuldkommenhed, saaledes at disse Bryggerier og deres Produkt altid kunne staa som et Mønster og ved deres Eksempel virke til, at Ølbruggingen her i Landet holdes paa et højt og hæderligt Standpunkt.“ (Fortsættes)

J. C. Jacobsen

Af Dr. phil. A. Fraenckel.

I 1675 var der her i København 136 Bryggergaarde, i 1739: 115, i 1798: 100, og et Par Aar før J. C. Jacobsen overtog Faderens Bryggeri, i 1833, var Antallet af Bryggergaarde svundet ind til 46. Samtidig var Byens Indbyggerantal steget, og de enkelte Bryggerier havde ikke udvidet og kunde det ikke, da Omgangsbrugging hindrede det. Det var simpelthen Markedet, der havde trukket sig tilbage fra det slette Produkt, og hvad Brændevinsbrændingen angaar, kan det konstateres, at der allerede 1738 fandtes mellem 300 og 400 Brænderier i København. I et Skrift af 1802, hvis Forfattere er ganske uinteresserede — Toldinspektør A. Mus og Professor R. Nyerup — hedder det: „Det saa nødvendige Husholdningsgode smager og lugter lidt fra nogle Bryggerier, og fra de, som har det bedre, kan man formodet Omgangsbruggingen ikke faa det.“ — Saa dan Mangel paa godt Øl har da til Følge, at menig Mand — — — fortæller mere Vin og Brændevin end Øl.“ Tilvirkningen var fuldkommen empirisk. Det var den ogsaa i Bayern, hvorfra vi netop fik godt Øl herop, men man lagde ogsaa der de Hensyn, som Erfaringen havde lært Bryggerne, baade i Henseende til Renlighed og Temperaturforhold, ligesom man ikke tyndede Øllet ud med Rørskyllingen — Kævent — eller ligefrem med Vand, som man gjorde her. Man begynde imidlertid saa smaat at forstaa, at Ølbrugeriet vilde være vel tjent med en vis Forbindelse med Videnskaber som Fysik og Kemi, Krav i denne Retning kom frem i Offentligheden — se f. Eks. „Njeste Skilderier“ Nr. 83 af 1812 — selv om man naturligvis ingen Anelse havde om Gæringsprocessens biologiske Natur. Men Københavns Bryggere før J. C. Jacobsen var, bortset fra hans Fader, langt fra at tænke paa Videnskab's Forbindelse med deres Bedrift. De havde Tilgang fra to vidt forskellige sociale Lag: Folk, der ved Arv eller Køb kom i Besiddelse af en Bryggergaard, som de lejede ud eller drev ved Hjælp af en første Bryggerkæmgt. Det var dem, for hvem Bryggeriet var „Ikun en Bisag“, som det hedder i Tidens talrige Angreb paa Bryggerne. De kunde staa ret højt paa den sociale Rangtæppe og svæve megen Anseelse, men de hentede den ikke fra Bryggermægleren. Deuden var der til Bryggermægleren knyttet Ret til Handel med en Række Varer — Korn, Hamp, Tjære, Metaller, Fiskevarer o. a. — der ofte var Storhandel. Det har formodentlig været Folk fra disse sociale Lag, hvis Indflydelse har gjort det muligt for Bryggerne med og uden Laug at fastholde de Institutioner fra Laugenes værste Forfaldstid, som i det lange Løb skulde og maatte sødelægge Erhvervet, men Erhvervet øvede desuden Tiltrækning paa et helt andet socialt Lag, der søgte til det for virkelig at lære det, udøve det og sikre sig en økonomisk Fremtid i det. Det var aandeligt og legemligt kraftigt udstyrede Folk, der kom fra det daværende Samfunds brede Lag, fra Almuen, som det hed i Dallden, og som kun havde eet Haab, at tjene sig op. Bryggermægleren var ved den Tid, da J. C. Jacobsen overtog Faderens Bryggeri, Indlands Amerika, som gav de arveløse Muligheder. „De fleste Bryggere,“ skriver en paalidelig Forfatter — Øhrlik — i 1833, „er dog kun Statedrivere og Landsoldater, der have deres Kundskaaber fra deres Bryggerhusbond, der er af samme Oprindelse.“

Dette stemmer godt nok for Fagets virkelige Udøvere, og det passer netop ogsaa paa J. C. Jacobsens Fader, der kom til København fra Vendsyssel som Landsoldat, fik Tjeneste som Gaardskni paa Bryggeriet i Broilagerstræde, avancerede til Bryggerkæmgt og fik Bryggeriet i Forspagtning for at ende med et øje det. „Jacob Pehl“ var af de nævnte Grunde Smædeævnelt for Tidens udøvende Bryggere, men usæet Afstamningen hørte J. C. Jacobsens Fader til en helt anden Race end Jacob Pehlers. I ham var der allerede en ganske anden Aand. Han var den første Brygger i København, der til Stadfærd anvendte et Termometer i Bedriften, det vides om ham, at han endnu som ældre Mand søgte fysiske Forleesninger paa den i 1829 oprettede polytekniske Lærestanstalt, og det var paa hans Tilskyndelse, at Sønnen søgte samme Steds hen og modtog Impulser, der blev afgørende for hans Liv og for hans Erhverv og af saa stor Betydning for dansk Videnskab og dens Dyrekke.

J. C. Jacobsen blev som Dreng sat i en Skole for Mellemstandens Børn — det Biscrupske Institut. Efter endt Skolegang oplærtes han i Faderens Bryggeri. Fra sit 17. Aar fulgte han paa Faderens Opfordring H. C. Ørsted's populære Forelæsninger paa den polytekniske Lærestanstalt, hvor han desuden hørte Zeise — Kemiker — og Forhammer — Kemiker og Mineralog. Ørsted hørte til de Videnskabsmænd, som allerede dengang interesserede sig for Videnskabens Anvendelse i Praktisk, han har saaledes skrevet et interessant Forord til Chr. A. Brøndums „Grundtæmninger til Ølbrugging“ — 1828 — hvor han ogsaa i Teksten har „indskudt adskillige videnskabelige Bemærkninger og Vink“. Han maa som Universitetslærer have hørt til de benaadede „Tilskyndere“ til hans Forelæsninger glemte J. C. Jacobsen aldrig, de blev retningsbestemmede for ham i hans Virksomhed. De lærte ham desuden at forstaa den rene Videnskab som den uundværlige Forudsætning for anvendt Videnskab, og de nedfældede i J. C. Jacobsen en Taknemmelighed, som varede Livet igennem, og som gav sig Udtryk ikke alene i den Statue, han rejste ham, men endnu langt mere i Carlsbergfondets Afdelinger A og B. (Fortsættes).



H. C. Ørsted.

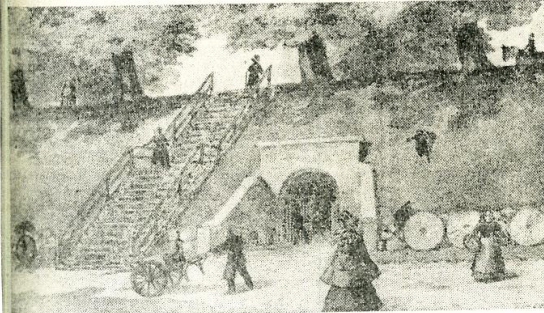
Kronik: ³
J. C. Jacobsen
III.

Af Dr. phil. A. Fraenkel.

J. C. Jacobsens Fader døde den 13. Februar 1835, hvorefter J. C. Jacobsen 24 Aar gammel overtog Bryggeriets Ledelse som Lejebrygger, indtil han i 1840 efter Moderens Død blev Ejer. Han var da klar over, at Bryggerierhvervet i teknisk Henseende henlæa som en stagnerende Sump, og at han vilde op af den. Han gjorde en Studierejse til *Lands Bryggeri* i Altona, hvis Øl han var kendt med fra *Waagepetersens* Vinkælder i Store Strandstræde, hvor det førtes efter Ønske fra de holstenske Kancelliemebsmænd. Efter Hjemkomsten sagte han at brygge Øl efter Langes Metode men uden Held. Derefter gjorde han flere Rejser til München, hvor Øltilvirkningen læa forrest i Udviklingen, og her arbejdede han særlig paa *Gabriel Sedlmayers* højt ansete Bryggeri. Han fortæller i nogle korte Notitser i en Folie — af 1860 —, at han eksperimenterede i flere Aar — 1836—44 — for det lykkedes ham at tilvejebringe en fuldstændig Undergæring". Men nu gjaldt det altsaa om at have den rigtige Gær at begynde med. I Danmark kunde han ikke faa den, men da han i 1845 vendte tilbage fra München, medbragte han fra *Sedlmayers* Bryggeri to Potter Gær, som det ved Datidens Samfærdighedsmidler maa have kostet stort Bæver at bringe hjem i brugelig Tilstand; han maatte saaledes paa hver Station pumpe den over med koldt Vand. Det lykkedes imidlertid, og fra denne Gær stammer al Gær, Gamie Carlsberg har anvendt, indtil det lykkedes Emil Chr. Hansen at fremstille ren Gær. J. C. Jacobsen vilde ikke, som alle andre Bryggerier gjorde, skifte Gær, naar der viste sig Vanskeligheder; han begrundede det dels med, at hans Gær i alt væsentligt passede udmærket for Bryggeriet, og at den gav Øllet netop de Egenskaber, Forbrugerne kræ-

vede, men navnlig med, at skiftede man Gær, vovede man sig ud i ukendt Land uden at vide, hvor man vilde havne. I denne Bemærkning ligger der som en Forudfølelse ikke alene af Gærens Retydning, men af dens Natur, som Videnskaben jo slet ikke var paa det rene med paa dette Tidspunkt. *Ballings* Gæringskemi, der netop udkom i 1845, og som var en Kodifikation af Datidens teoretiske og praktiske Indsigt i Gæringsindustrierne, erkender aabent, at Videnskaben endnu ikke er naaet til Klarhed over Gæringsprocessens Væsen. Til Trods for dette væsentlige Hul og uanset en og anden Fejl i Enkeltheder — f. Eks. tillodes for høj Temperatur i Lagerkælderne — som den dygtige Praktiker vilde rette paa, kunde efter *Ballings* Anvisninger Grundlaget tilrettelægges for en rationel Øltilvirkning, forudsat rigtignok, at man raadede over brugbar Gær. Men denne Forudsætning maatte afvente *Pasteurs* og *Emil Hansens* Forskningsresultater. Indtil videre havde J. C. Jacobsen altsaa sin Gær i Behold, han var naaet til at gennemføre en Undergæring og den uundværlige Lagerkælder, som han naturligtvis ikke kunde anlægge i Brolæggerstræde, opnaaede han de militære Myndigheders Tilladelse til at indrette i Volden udfor Teglgårdsstræde. Her lagrede han i Vinteren 1845—46 300 Tdr. undergæret — bayersk — Øl, som hurtigt solgtes, hvorefter det blev J. C. Jacobsen klart, at skulde han videre, maatte han bort fra de indskrænkede Forhold i Brolæggerstræde og anlægge et helt nyt Bryggeri med tilstrækkelig Plads og Vand. Valget faldt paa et Terrain Øst fra Valby, især paa Grund af den formodede Givtighed af de der konstaterede Vandlag, som dog overfor den enormt stigende Produktion viste sig for smaa og gav Anledning til mange Kvaler. Terrainet erhvervedes den 28. December 1846 for 7000 Rdl. Faa Dage ind i 1847 begyndte Udgravningen af Kældrene, og 15. August samme Aar døbtes Anlægget: „Carlsberg" efter Ejerens Søn. Bryggeriet var anlagt med en Kapacitet af 5000 Tdr., og 10. November 1847 fandt den første Brygning

Fortsættes Side 2



J. C. Jacobsens første Lagerkælder (efter en samtidig Tegning).

⁴ **J. C. Jacobsen**

(fortsat fra Side 1)

Sted. Fra første Begyndelse var Bryggeriet forsynet med Dampmaskine, som J. C. Jacobsen, skønt vi den Gang ikke stod højt i Maskinfabrikation, lod udføre her — Lunds Maskinfabrik —. Princippet dansk Arbejde og dansk Produkt ogsaa i Henseende til Landbrugsproduktionen gennemførtes overalt, hvor det var muligt, af J. C. Jacobsen og er ledende paa Bryggeriet den Dag i Dag. Allerede det følgende Aar maatte man udvide Maskinlægget og Kedelanlægget til det fem- à seksdobbelte, og saaledes fortsattes Tiden igennem. Det gik hurtigt men jævnt, dog med to Spring: 1878—79, da de første meget store Kuldemaskinlæag indførtes og i 1882—83, da *Anneksbryggeriet*, det oprindelige „Ny Carlsberg", som indtil da havde været forpagtet af Ejerens Søn, inddroges. Ildpaavirkningsfladen for samtlige Dampkedler var da steget til 424,87 Kv.-Meter, og det var klart ogsaa for J. C. Jacobsen, at en Centralisering af Dampkraften var paakrævet. Men J. C. Jacobsen havde udelukkende Opmærksomheden rettet paa Produktets Godhed, hvilket i første Linie beroede paa Processerne i Gærings- og Lagerkældrene; Centralisationen af Dampkraften var kun Spørgsmaal om en Pengebesparelse, hvorfor den maatte vente, til man kunde faa Tid til den. Saaledes var J. C. Jacobsens karakteristiske Svar, naar man bragte dette Spørgsmaal paa Bane.

Kronik 5

J. C. Jacobsen

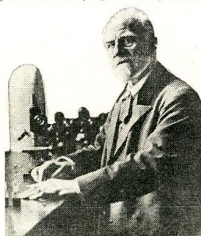
IV

Af Dr. phil. A. Fraenkel

Holder vi os til det tekniske Frem­skridt, som det foretog over Jorden i Jacobsens Tid, kan nævnes Indførelsen af Møskemaskine og Møskepumpe allerede i Bryggesaarene 1855—56; Brygnings­apparatet i lukket Kedel, der befriede Bryghuset for den Damp, som be­lemrede det, og som indførtes i 1856—57 og udvidedes i de følgende Aar, til alle Bryggekedler var lukkede; Svale­bakkerne af Jern, der afløste dem af Træ og 1863—66, da Afløsningen af de uhenstigtsmassige, driftsikre og dyre aabne Ildsteder i Bryghuset med Kogning ved Damp begyndte, et Frem­skridt, Bryggerierne baade her og i Udlan­det, hvor det var foresøgt, men atter forladt, gik til med store Betæn­keligheder. De profeterede daarlige Virkninger af denne Foranstaltning udeblev imidlertid hos J. C. J., der havde foretaget visse Forbedringer ved Systemet, og han fortsatte med det, til Dampkogningen var gennemført over det hele. Et Fremskridt af stor Be­tydning baade økonomisk og i Hen­sende til Pladsbesparelse var Af­løsning af Gulvmalteriet med pneumatisk Malteri. Inspektør E. Kogsbølle be­gyndte Forsøgene i 1876—77, da Pro­dukterne var steget til over 71,000 Tdr. Øl. Udvidelserne begyndte da at for­vandle hele Terrænet til en Bygge­plads, hvor Antallet af Bygningshand­værkere og Maskinarbejdere snart oversteg Antallet af Bryggeriets Arbej­dere, saa enhver Besparelse af Plads in­denfor Murene var af Vigtighed. Kog­sbølle tog Patent paa en Forbedring af det pneumatisk Malteri, og i 1878—79 var Gulvmalteriet færdigt over det hele, hvorved Malteriets Kapacitet steg fra Malting af 80 Tdr. Byg daglig til 120 Tdr. For med Sikkerhed at kunne brygge ogsaa om Sommeren, maatte man kunne regulere Temperaturen i Gær- og Lagerkældre, og J. C. J. studerede derfor nøje de Systemer af Kuldmaskiner, som efterhaanden fremkom i Udlan­det. Paa Pariserud­stillingen 1878 fandtes de samlede paa et Sted. Han bestemte sig for Lindes System, og man kan sige, at med An­bringelsen af 2 af disse meget omfat­te Maskinanlæg paa Gamle Carls­berg i 1879, stod man ved Begyndel­sen af en ny Æra i Ølindustriens Hi­storie, idet dermed en væsentlig For­udsætning for Beherskelse af Naturen fra dens biologiske Side var tilveie­bragt. Men Kuldmaskiner kræver Vand i Massevis. Produktionen var oppe paa omkring 80,000 Tdr., og Fremstøffelsen af det nødvendige Vand havde allerede længe været et Problem for Bryggeriet. Man søgte Bønsdens

Antal og Dybde. I 1882—83 førte man en mægtig Brønd ned paa selve Salt­holmskalken og borede videre i den, men i samme Bryggesaar opstillede man to nye Kuldmaskiner af Lindes Sys­tem, og der indrettedes Lagerkælder­ventilatorer og Koldluftstræk mellem Flagerne paa Maltkøsterne.

Med alle maskintekniske Frem­skridt paa Bryggeriet stod man dog paa eet Punkt, ved Gæringsprocessen, stadig famlende, som allerede nævnt ved Om­talen af Ballings Gæringskemi. Det var intet Under, fordi Gæringen er en bio­logisk Process og ingen mekanisk. Det er levende Liv, man har at gøre med, i Gæringskældrene, hvor Hovedgærin­gen finder Sted, og i Lagerkældrene,



Emil Chr. Hansen.

hvor Eftergæringen foregaar fandtes endnu de skumle Tilholdsteder for Empirien i Brygningsindustrien. Saa udsendte Pasteur i 1876 sit berømte Værk: Etudes sur la bière, hvori han kaster Lys over Mikroorganismernes Rolle ved Gæringen; skelner mellem Gærceller paa den ene Side og Bakterier og Skimmelsvampe paa den anden, pas­viser de sidste skadelige Indflydelse paa Forløbet af Gæringsprocessen og anlyder de Veje, ad hvilke Praktikerne skal bekæmpe dem. J. C. J. beegjæredes selvfølgelig over den Forstaaelse af Gæringsfænomenet, Pasteurs Forskning gav. Han havde allerede, før Pasteurs Værk udkom, arbejdet med Tanken om at grundlægge en videnskabelig Insti­ tution for zymotekniske Undersøgelser. Nu fik Forskningen paa Gæringsfæno­ mernes Omraade ligesom fast Grund under Fødderne, og da Emil Chr. Han­ sen i 1878 ansattes som Leder for det imedens opbyggede Carlsberg Labora­ toriums gæringsfysiologiske Afdeling, havde J. C. J. knyttet den Mand til Institutionen, som kunde føre Pasteurs Opdagelse og Metode videre. Ved at

(Forts. S. 2, Sp. 2.)

News for our friends abroad.

Page 3 Col. 2

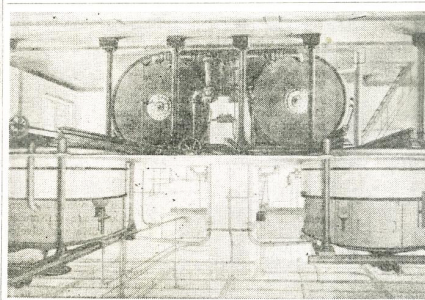
J. C. Jacobsen 6

Fortsat fra Forsiden

benytte Bryggeriet som Forsøgsmulik, blev Hansen klar over, at Pasteurs Re­ sultater ikke kunde være nogen Af­ slutning, men maatte føres videre. Det hændte nemlig hyppigt, at en Gær, som efter den af Pasteurs angivne mikro­ skopiske Analyse skulde være god, ul­ saa ikke uren af Bakterier eller Skim­ melsvampe, kunde give et yderst det Produkt, — slet baade i Smag og Hold­ barhed — og det samme kunde være Tilfældet med Gær, man efter Pas­ teurs Angivelse søgte at rense i et passende Medium; kort sagt, Gærings­ fænomet var selv efter Pasteur en Gaude. Emil Chr. Hansen har vist, at Pasteur ikke skelnede og paa det Tids­ punkt heller ikke formaadede at skelne mellem de forskellige Alkoholgær­ svampe, som i hans Værk er samlede under Fællesbetegnelsen: Gær. Her bragte Hansen Klarhed, fordi han satte sig et andet Maal end Pasteur. Denne vilde rense Blandingsgæren, — han taler om „purification de la levûre“ — medens Hansen vilde fremstille en ab­ solut Renkultur og foretage et Udvalg af en bestemt Gærart eller Race. Dette lykkedes Professor Hansen. Af Bryg­ geriets gamle Gær udskilte han fire forskellige Alkoholgærsvampe, af hvilke kun een, der senere blev kendt i vide Kredse af Bryggeriver­ den under Navn af „Carlsberg Un­ dergær No. 1“, gav normalt Øl med god Smag, Lugt og Holdbarhed. Den 12. November 1883 anvendtes første Gang ren Gær i Driften paa Gammel Carlsberg, og senere er man blevet ved. Det af Bryggeriets Direktør — fra 1888 — v. der Aa. Kühle sammen med Hansen konstruerede Apparat til Mus­ sefermentering af ren Gær, for hvilket Hansen i det væsentlige giver Kühle Æren, anvendes nu i selve Gærkæl­ derne. Det hører med til en Karakteristik af J. C. J. at nævne, at han kun tvøvede sig med til Indførelse af ren Gær. Man har Grund til at formode, at det var for end ikke paa et enkelt Punkt at fordunkle den Nimbus, der omstraaledes Pasteurs Navn, men han lod sig altsaa overbevise og har her som med Hensyn til det pneumatisk Malteri og ovenovedet, hvor det paa Carlsberg var vundet et Fremskridt, gjort alt for at publicere det i Bryg­ gerikredse og i videnskabelige Kredse Verden over.

Det blev nu Kuldmaskinerne for­ nemste Opgave at vedligeholde den konstante Temperatur i Gærings- og Lagerkældrene, man efterhaanden eks­ perimenterede sig til som den rette, og

Kuldmaskinerne enorme Vandfor­ brug blev der ogsaa i nogen Grad be­ det paa derved, at man opsamlede det Svalevand. Anlægene afgav, og atter benyttede det til andre Formaal i Bryg­ geridriften. Under et Besøg, Pasteur i 1884 aflagde paa Carlsberg, kunde han udtale: „at der i Gæringskældrene fandtes en Luft, som i Henseende til Renhed nærmeste sig den, der hvilede over Alpernes Toppe“. Fra 1883, da de første fire Kuldmaskiner var op­ stillede paa Carlsberg, var vor Maskin­ industri malet saa vidt, at de følgende kunde bygges her i Landet. (Forts.)



Det gamle Bryghus paa Gl. Carlsberg.

J. C. JACOBSENS ARKIV

CARISBERGFONDET

Kronik

I. C. Jacobsen

V.

Af Dr. phil. A. Fraenkel

Melens J. C. J. med Hensyn til teknisk Fremskridt fuldt ud var den nye Tids Mand, holdtes han i sit Forhold til Markedet stærkt tilbage af en Opfattelse, der bundede i den gamle Tid. Han havde rigtigt forstaaet, at Konsumenterne havde forladt Øllet, fordi det var baade daarligt og dyrt. Han vilde paa ny og udvide Markedet, og det lykkedes ham — endda langt over Forventning. Det var Ølindustrien som saaledes, der havde hans Interesse i allerhøjeste Linie. Han ønskede en teknisk Højnelse af sit Bryggeri, men ingen Monopolisering af Fremskridtets Resultater. Herom har han efterladt sig Vidnesbyrd nok lige fra en Afhandling i 184 af Bryggeriets anden Inspektør, Væghus: „Bryggeriet Carlsberg og den bayerske Ølbrygningsmetode“ i Industriforeningens Kvartalsberetninger og til Carlsberg Laboratoriets udtrykkelige Klausul: at intet der erobret Fremskridt saa hemmeligholdes. Hans Bryggeri skulde være en Bryggerisole, dets Pølse stod paa vidt Gøb for Bryggere, der vilde lære noget. Konkurrenterne søvlede da heller ikke, da de saa, det gik paa Carlsberg. Allerede 1853 modte den første — Svanholm — og i 1860 den næste — Aldersø — men mærkeligt nok har ingen af disse drevet det til noget større. Den indtil da største Konkurrent skabte han selv, idet han i 1870 anlagde Anneløbsbryggeriet, som han gav sin Søns i Forpagning. Det kom til at hedde „Ny Carlsberg“, var opmindeligt tænkt anvendt til engelske Ølretter, men da de ikke slog an, gik man over til at brygge Bayerskøl. Af J. C. J. totes dette navn som en Løstale, han overførte efterhaanden sine samtlige Provinskunder til Sønnen, hvilken Overførsel var fuldendt i 1873. Dertil træk han sig tilbage fra Forstadens, som han ligeledes overlod Sønnen. Denne Salgspolitik var fuldført i 1878. Trods alt steg Kravene imidlertid stadig til Produktionen, i 1880 — 81 var man oppe paa over 82.000 Tår, og Bryggeriet begyndte at antage Dimensioner, som gik ud over det Omfang, J. C. J. ansaa for passende for et enkelt Bedrift af saa at sige borgerligt Omfang. Han troede stadig, han kunde foreskrive Markedet Love. Han begyndte saa at trække Salget tilbage fra visse Kredse: Privatfolk og Høiere; i 1880 — 81 „afskedigelede“ han saaledes 150 Kunder med et samlet Forbrug af ca. 11.000 Tår. aarlig, og de tilbageblivne Kunder rationeredes. Der opstod stadig nye Bryggerier baade i Provinsen og i København, alligevel maatte J. C. J. stadig udvide, og i 1882 maatte han have Forpagtningssforholdet til Sønnen, der imidlertid havde bygget sig et nyt stort Bryggeri, og inddraget det bortforpagtede Bryggeri under Gml. Carlsberg som Anneløbsbryggeriet. Han indskrænkede Antallet af Ølslupere, han vilde levere Øl til 48, som altsaa ved de forhaandenvarende Markedsforhold kom til at sidde inde med et Privilegium. Flere af disse Forretninger blev betydelige og Genstand for spekulationsmæssigt Køb og Salg, der gav nye Vanskeligheder. I det hele er det lærenigt for Forstaelsen af Forholdet mellem Produktion og Marked at følge Øl-

industriens Historie baade her og andet Steds, og ikke mindst J. C. J.s forgesve Kamp mod Markedet.

Imidlertid var der, som nævnt, opført en hel Del Bryggerier Landet over, og betydelige Udvidelser havde fundet Sted. For disse Bryggeriers Vedkommende kan man sige, at Markedet ved Begyndelsen af Firserne var mættet, og mellem dem var dermed Signalet givet til en Kamp paa Nivuen, Midlerne var legio, og de var ikke sigtede. Skjult Prinsedsættelse under alle Former, Dengelsen, Kapitalindsuk i Forretninger og navnlig den i sine Virkninger meget skadelige, at gøre Ølraerne større end de 136 Potter, de skulde holde. Som man i gamle Dage snød Kunderne med for smaa Træer, begyndte man dem nu med for store, men snød samtidig Konkurrenterne. Af disse Veje var Ølmarkedet i 1881 fuldstændig demoraliseret. J. C. J. kunde det hele jo være ligegyldigt, men han indmaatte virke tilbage paa Ølindustrien som saadan, og han besluttede at skride ind, men han havde lovet for længe. Den 24. Maj 1883 sendte han samtlige københavnske Kolleger et Cirkulære, hvori han efter at have paavist de Misbrug, der fandt Sted og forklaret Følgerne af dem, fremhævede, at disse Misbrug kun blev mulige, fordi Priserne paa Byg, Humle og Kul var gaaet ned, og at altsaa Tiden for en Nedsættelse af Ølprisen var inde. Men det maatte ske officielt. For sit Vedkommende havde han besluttet at nedsætte Ølprisen fra 20 til 18 Kr. fra 1. Juni, hvilket han vilde bekendtgøre ved Avertissement i Berl. Tid., og han opfordrede nu Kollegerne til at gøre det samme. Enden paa det blev, at man endes om at avertere Prinsedsættelsen i et Fællesaviserement, hvortil saa godt som alle Bryggerier i København gik med. Men Aktionen førte videre; J. C. J. fik samlet Kollegerne i en Forretning — 28. Juni 1881 — til Fremme af „Bryggeriindustriens Udvikling“, hvor man søgte at tilvejebringe ensartede Konkurrenceforhold ved Bestemmelser angaaende Pris, Maal, Rabat, Kredit- og Arbejdsforhold, der var udarbejdede af J. C. J. Samtlige Øltræer skulde justeres, Rabat, Gave-Godtgørelse, Provision under enhver Form var forbudt. Bryggerierne gjordes ansvarlige, og der fastsattes meget høje Bøder for Overtrædelser. Kun Etiketter maatte leveres gratis. Virkningen af Foreningens Dannelse var ganske forbigående.

Kronik

I. C. Jacobsen

Af Dr. phil. A. Fraenkel

VI.

Da det viste sig meget vanskeligt at skaffe juridisk holdbare Beviser for Overtrædelse af Rabatforbudet, gik Holdet paa Medlemmerne tabt. J. C. Jacobsen var kommet for sent. Det var ellers ikke hans Vane, og naar det sikte her, skyldes det ejendommelige personlige Forhold i den københavnske Ølindustri, hvis Udledning ikke hører herhen. Da Foreningen ikke kom til at virke efter sin Hensigt, maatte det modsatte blive Tilfældet. Produktionen udvidedes stadig, og Kampen om Kunderne førte til en Smuds konkurrence, som maatte have ført til social Tilbagegang med Niveauet i det 17. og første Halvdel af det 18. Aarhundrede, om ikke J. C. Jacobsens egen pietet Færd som Konkurrent, som Foregangsmand ved Højnelse af Ølindustriens Teknik og som Børgers stadig havde afmærket et Højdepunkt inden for Ølindustrien, som holdt den socialt oppe i denne Tid. Tietgen gjorde i 1883 et Forsøg paa at faa Samling paa Producenterne, men ogsaa det glippede. Linien maatte løses ud, indtil ordrede Tilstande endelig efter J. C. Jacobsens Død kunde tilvejebringes.

Den vilde Konkurrence mellem Bryggerne havde smittet Ølhandlerne, og enkelte Tilfælde havde endogaa vist sig blandt Gamle Carlsbergs autoriserede Ølhandlere, som i 1884 havde passiveret sig i en Forening. En større Del af denne henvendte sig da i Januar 1885 til J. C. Jacobsen og anmodede ham om at sætte en fast Pris paa Flaskeøl fra Gamle Carlsberg lige som paa Fadøllet. Men belært af Erfaringerne fra Bryggerforeningen nægtede han det. Samtidig meddelte han Ølhandlerne, at hans Produktion nu var naaet sin yderste Grænse, ikke mindst fordi Salget til Aftapning var steget saa stærkt. Markedet havde nemlig allerede været mættet. Det er anført, at han havde trukket sig ud af Salget af Fadøl til Provinsen, men Gamle Carlsberg Øl vilde man have, og kunde man ikke faa det paa Fad, tog man det fra Bryggeriets Aftapere paa Flasker. Han meddelte dem nu, at han for Fremtiden ikke kunde sælge dem mere i hver Maaned, end de havde modtaget i den tilsvarende Maaned Aaret forud. Atter her finder vi Udtryk for hans Tro paa Muligheden af at standse en Bedrifts Vækst paa et vilkaarligt valgt Punkt. Dette Svar vakte en vis Mistenning hos Forhandlerne, der kunde være bleven farlig, dersom Bryggeriets Stilling ikke havde været saa grundfæstet som den var. Mistenningen gav sig navnlig Udtryk i en Nedgang i Salget det følgende Aar, som J. C. Jacobsen markerer ved en Notits i Hovedbogen ved Afslutningen af Aaret 1885—86, hvor det heider: at det ved den nævnte Forandring var „lykkedes“ ham at bringe Afsætningen ned til det i Forhold til Lagerummet nødvendige Maksimum. Mistenningen var ganske forbigaaende, og det følgende Aar gik det opad igen. Men mellem de andre Bryggerier rasede Kampen videre, og gav Anledning til en ny Hændelse fra Forhandlerne til J. C. Jacobsen om at standse Rabatgivningen, paa hvilken han svarer i et Brev af 3. Juli 1888. Han vil ikke, navnlig vil han ikke imødegaa Rabatgivningen paa den eneste for Gamle Carlsberg sømmelige Måde nemlig ved en almindelig, offentlig Prinsedsættelse, saalænge den

skjulte Rabatgivning ikke berører hans Afsætning. Men siger han videre: „skulde det derimod vise sig, at mine Kunder og dermed min Afsætning i det hele begynder at lide Afbørsk ved andre Bryggeriers vidt drevne Rabatgivning, er det en Skædfølge, at jeg ikke kan vedblive at staa stille, og at jeg i saa Fald maa nedsætte Prisen og samtidig sætte mine Kunder i Stand til frit at udvide deres Virksomhed ved at forøge mit Bryggeris Produktionsevne. — For mit eget Vedkommende vil jeg helst være fri for en saadan Udvidelse, men Gamle Carlsberg bør ikke svigte det Kald, det har faaet, at virke ved sit Eksempel paa Ølbrygningen og Bryggeridriften i det hele her i Landet, og jeg bør ikke betænke mig paa at bringe de i den Henseende nødvendige Ofre“. Her endelig begynder Forstaelsen at gry hos J. C. Jacobsen, han erkender, at det ikke er ham, men Markedet, der afgør Spørgsmaalet om Bedriftens Størrelse, og hvor principfast han ogsaa var — dolktriner var han ikke, og Kendsgerninger bjøede han sig for. Dette er den sidste Udtalelse af J. C. Jacobsen, der er bevaret om hans Syn paa Udviklingen af Markedet og de Krav, den vil kunne stille til ham.

(Forts.)

Kronik

9

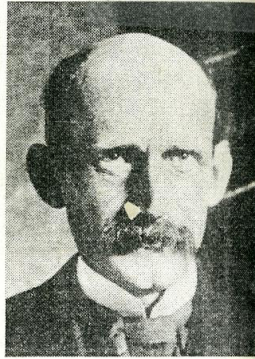
J. C. Jacobsen

VIII.

Af Dr. phil. A. Fraenkel

Desuden var der de saakaldte „Dag-lejere“, der trods Betegnelsen var lige saa faste som de faste Arbejdere, men deres Lønning var noget mindre end disses, og de anvendtes mest til forskelligt udendørs Arbejde, fik ikke Anledning til at blive faglærte og avancerede kun undtagelsesvis op i de faste Arbejders Klasse. Lønningen for de faste Arbejdere var lige efter det Tidspunkt, hvor de ikke mere fik Kosten paa Bryggeriet, noget knap, men den steg snart. Man kan anstille en Sammenligning mellem deres Lønning og ligestillede Arbejdere i 1872 paa Grundlag af officielle og andre Beregninger. Derefter laa Gennemsnitslønnen for Gamle Carlsbergs faste Arbejdere i 1871—72: 3,5 pCt. under Lønnen for Arbejdere beskæftigede i „den store Bedrift med Dampkraft“ i København. — *Indenrigsministeriet*: Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Vilkaar i Danmark i Aaret 1872. København: 1874, sammenholdt med W. Scharling: Den danske Arbejderstands økonomiske Vilkaar, Nationaløkonomisk Tidsskrift: IV 1874. Gennemsnitslønnen i 1882 var henimod ca. 30 pCt. højere for Gamle Carlsbergs faste Arbejdere end for Svende i København. — Tabelværk for Københavns St. Nr. 7. Hertil kom Emolumenter som Øl, en Slags Akkordløn for en Række Arbejdere eller periodisk forfaldende Dusøver, Dyrtidstillæg, som i Aarene 1873, 1874 og 1875. Pensionskassen af 1872 blev et Grundlag, der kunde bygges videre paa og er bygget videre paa ind i en Tid, da man efterhaanden blev klar ikke alene over den store Bedrifts tekniske og økonomiske, men ogsaa over dens sociale Funktion med Hensyn til Arbejderne.

Efterhaanden som Bryggeriet gav J. C. Jacobsen større Indtægter, modnedes Tanken hos ham om paa en eller anden Maade at vise den Videnskab sin Taknemmelighed, han følte sig i Gæld til, og da helst saaledes, at der



Prof. J. Kjeldahl.

blev en vis Vekselvirkning mellem det videnskabelige Institut, han vilde skabe og det praktiske Erhvervsliv, der kunde udnytte Resultaterne af videnskabelig Forskning. Men J. C. Jacobsen hørte nu ikke til dem, der fra først af udarbejder en helt gennemført Plan til noget nyt. Han tog et fast og klart Udgangspunkt og afsatte en Retningslinie der ud fra. Saaledes har han baaret sig ad ved Bryggeriet. Han var fra første Færd klar over, at han vilde Erhvervets Højnelse, og at det skulde ske ad teknisk Vej; men denne vandrede han saa Skridt for Skridt. Saaledes ogsaa med Carlsbergfondet. Oprindelsen til det har man Lov til ganske naturligt at søge i det lille primitive og utilstrækkelige Driftslaboratorium, man i Begyndelsen havde i Brug i Bryggeriet. Dette kunde selvsagt ikke i Længden løse de stedse mere krævende Opgaver, Driften stillede, og i 1875 opførtes da et helt nyt Laboratorium i egen Bygning, hvis kemiske Afdeling toges i Brug Aaret efter under den højt ansatte Forstander: Cand. polyt. J. Kjeldahl — se denne. Man vilde ogsaa indrette en Afdeling for gæringsfysiologiskzymoteknisk Forskning. Man var klar over Skillelinien mellem disse to Afdelingers Virksomhed: fremfor alt over, at der var en Skillelinie, og at hver af dem maatte ledes af en Videnskabsmand med særlige Forudsætninger; men som foran antydet, stod man endnu famlende i Henseende til Gæringsprocessens Væsen. Instinktmæssigt gik man dog i den rigtige Retning, da man ansatte en lægeuddannet Mand, der drev plantefysiologiske Studier, cand. med. Rasmus Pedersen, til at ind-

Fortsættes Side 4, Sp. 1 nederst.

J. C. Jacobsen

(Fortsat fra Side 2)

rette den gæringsfysiologiske Afdeling, som han dog kun blev ved i kort Tid. Men netop paa dette Tidspunkt — 1876 — fremkom Pasteurs foran nævnte Værk om Gæringsfænomenet, og nu gik der et Lys op for J. C. Jacobsen. Han fik Klarhed, og han fik Sikkerhed. Gæringsprocessen var altsaa en biologisk Proces, det var Liv, man havde at gøre med, og de Uregelmæssigheder, der af og til viste sig i Driften, og hvis Aarsag man i første Linie søgte alle andre Steder end der, hvor den oftest laa: i Gæren, forstod man nu, skyldtes netop denne, som man ikke kunde faa under Kontrol ad mekanisk Vej, men kun ved at skaffe den Livsbetingelser, der var gunstige for Udviklingen af den Livsform, man ønskede. Fra nu af var det altsaa Gæren, Hovedinteressen samlede sig om, og J. C. Jacobsen fik snart — 1877 — knyttet en yngre Videnskabsmand til Laboratoriets fysiologiske Afdeling, der i nogle Aar havde drevet beslægtede Studier og nu var slaet ind paa gæringsfysiologiske Undersøgelser ogsaa med praktiske Formaal. Han blev her netop den rette Mand paa rette Sted.

Fortsættes.

J. C. JACOBSENS ARKIV

CARLSBERGFONDET

Kronik

J. C. Jacobsen

X.

Af Dr. phil. A. Fraenkel

Efterhaanden som Fondets Indtægter øgedes, maatte Tyngepunktet forskydes til Afdeling B; Videnskaben i Almindelighed — fordi Afdeling A's Op-gaver efter deres Natur maatte være begrænsede, og Afdeling C's maatte blive det og dermed ogsaa de Midler, hver af disse Afdelinger havde nødig, naar deres Grænser ikke kunstigt skulde udvides. For Videnskaben i Almindelighed findes derimod ingen saadanne Grænser, og efterhaanden som Fondets Formue og Indtægter øgedes, maatte derfor alene af denne Grund Fondets Tyngepunkt forskydes til Afdeling B. Det mærkelige Forhold indtræder da ved J. C. J.'s Testamente: at ren Videnskab baseres økonomisk og blivende paa en praktisk Bedrift. Men formaar denne, hvad der ved Ledelsens kloge Dispositioner allerede nu ingen Grund er til at tvivle om, at sikre Fondets Bestaan, selv efter at den selv har maattet yde sin Tribut til Løven for alt materielt Liv, maas Carlsbergfondets Af-

deling B. blive en Institution, der giver den nationale Videnskab alt Aandslivs første Livsbetingelse — Uafhængighed. Dette har netop ogsaa været J. C. J.'s Tanke, og deri skiltes han sig netop paa det afgørende Punkt fra f. Eks. amerikanske Stiftere, der i Overensstemmelse med de større Forhold har skabt endnu rigere udstyrede Fundamenter for videnskabelig Udvikling, men som netop ikke har sikret dem paa dette vitale Punkt. Carlsbergfondets Formue var ved Grundlæggelsen:

25. Sept. 1876	Kr.	1.000.000,00
30. Sept. 1888, Dagen		
for Overtagelsen af		
Bryggeriet	—	2.483.569,92
1. Okt. 1888, efter		
Overtagelsen af Br.	—	3.468.344,86
1. Okt. 1896	—	10.029.068,57
30. Sept. 1936	—	51.972.762,78

hvor Bryggeriets Bygninger, Inventar o. s. v. er medregnet. J. C. J.'s Formue var efter en Op-gørelse fra hans Hovedbog, omsat i Krøner:

31. December 1847	—	Kr. 147.990,97
30. September 1857	—	336.817,90
30. September 1877	—	2.513.677,33
30. September 1886	—	2.683.529,05

I disse Opførelser er selvfølgelig Bygninger, Inventar, Lager, Værdipa-

pirer, Kontanter og alt andet medregnet ligesom ovenfor. Opførelsen af 1886 er den sidste før J. C. J.'s Død, og naar den ikke viser et større Beløb, er det simpelt hen, fordi han gav Pengene bort, efterhaanden som han tjente dem. Han gav helst store Summer til store Formaal. Til Velgørenhed i almindelig privat Forstand traadte han mest i Forhold gennem Københavns Understøttelsesforening, som han var Garant for, men dog ogsaa i visse Tilfælde personlig. I de ovenfor anførte Tiaar gav han ialt 4½ Million Kr. bort, og det er disse Gaver i Forbindelse med Udbetaling i levende Live af Sønnens Fødrearsav, der er Grunden til, at Formuen ikke er større. Det siger sig selv, at det offentlige Liv maatte faa Brug for en Mand af J. C. J.'s Type og det maatte være andre Egenskaber hos ham, der allerede tidligt har henledet Opmærksomheden paa ham, thi i 1843, da man første Gang kaldte paa ham, var han endnu en lille Brygger i Brotegstræde, i det Ydre, som de andre, uden ved Afstamning eller paa nogen anden ydre Maade at hæve sig over dem. Det kan derfor ikke være andet end selve J. C. J.'s Personlighed, der drager ham ind i en Kreds som den, der i September 1843 stiftede „Det skandinaviske Selskab". Medstifterne kom fra Borgerskabets

højere Lag; ansatte Professorer, og iblandt Madvig, Admiral Bille, søs Politikere i første Plan som Hall Monrad og kun to Ikke-Akademiske Grosserer Mejnert og J. C. J. Tro sit uskyldige Formaal havde Selma under Datidens strenge Polititilsyn en haard Fødselsveer. For J. C. J. var den navnlig Selskabets Drag mod Nøds som Modsætning til Bestræbelserne i Fortrykningen Syd fra der tiltrak sig ikke mindst i Forbindelse med Ove Vejersel af nationalsøkonomisk Natur. Samme Aar valgtes han ind i Københavns Borgerræpræsentationsklub, og han forblev til 1857. Som Kommuns politiker belyses han imidlertid fra Rigsraad og Rigsdag, hvor netop afgørende Forhandlinger om konstitutionelle Spørgsmaal fandt Sted i hans Tid medens der paa den anden Side blev fundt nogen egentlig Protokollet Sted af Borgerræpræsentationens Forhandlinger. Ved Vurderingen af J. C. J. som Politiker maas man, ganske som ved Bedømmelsen af ham som Erhvervsmand, vende, erindre, at han blev Mand i skarpt Tidskeel. Før 1849 var han tilhænger af en Enevoldsstat, efter det Tidspunkt var han Borger i en konstitutionel Stafsform. Fortsættes Side 4

J. C. Jacobsen 12

Fortsett fra Side 2

tionale Staf, — Fastholdes dette, forsvinder ogsaa den Modsigelse, man har villet finde mellem hans liberale Holdning i Ungdommen og hans konservative senere hen. Han var stempelhen radikal i Forhold til Enevolden, konservativ i Forhold til konstitutionel Stafsform. Fortsættes

J. C. JACOBSENS ARKIV

CARISBERGFONDET

Kronik

13

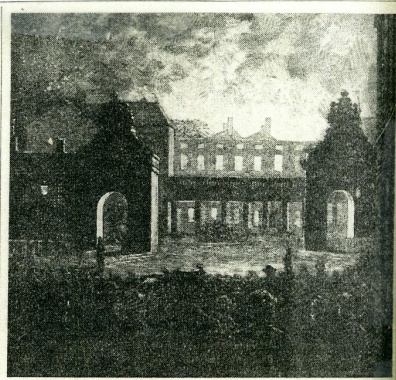
J. C. Jacobsen

At Dr. phil. A. Fraenkel.

Han var med ved Mødet hos Professor H. N. Clausen den 20. Januar 1848, hvor man vedtog en Adresse til Frederik VII om en konstitutionel Regering, nogle Uimer før Christian VIII døde. Og naar man har peget paa hans oppositionelle Holdning, da han førte Gang kaldtes til Rigsdagen ved Folketingsvalget 1854, da man jo havde Grundloven, maa man jo ikke glemme, at ogsaa dette Tidspunkt var en Kamptid og netop om Grundloven. Spørgsmaalet var, om man skulde finde sig i en statsretlig Tilbagevending fra det konstitutionelle Styre med Hensyn til de tyske Hertugdømmer og til Tysklands Holdning. Det var dette, Ørsted, der jo selv havde stemt mod Grundloven af 1849, vilde. Men hos J. C. J. kunde der ingen Tvivl være. I „Fædrelandet“ for 6. Juni 1854 havde han allerede sammen med 6 andre Borgere offentliggjort en Opfordring til at indtræde i en „For-

ening til at værne Grundloven“. Den 26. Juli s. A. udtalte Ørsted sin bekendte Forordning: „om det danske Monarkis Forfatning for dets fælles Anliggender“, der maatte faa Konsekvenser for Grundloven af 1849. Da saa J. C. J. i 1854 opstilles som Kandidat til Folketinget, holder han en ganske skarp Tale mod Ministeriet Ørsted, der imidlertid udelukkende handler om Forsøget paa at føre os tilbage mod enevældige Tilstande, hvilket J. C. J. paa det bestemteste erklærer at ville modsætte sig. Ganske i Overensstemmelse hermed udtaler han sig paa et Casino-Møde 29. August s. A., og med denne Opfattelse indtager han den 2. Oktober sit Sæde i Folketinget under den kortvarige Samling. Tinget opløses 21. Oktober. Alle Medlemmer, der har stillet sig i klar Opposition til Ministeriet Ørsted, vender tilbage, alle, der har støttet det, falder, Kongen tager Konsekvensen, og Ministeriet Ørsted træder tilbage den 3. December, hvorefter Ministeriet P. G. Bang dannes med Hall, Anst- og a. a. som Minister.

Men netop paa samme Tidspunkt, da J. C. J. saa afgjort hævder sit Standpunkt som konstitutionel, ser vi ham



Christiansborg Slots Brand, der gav Stødet til Københavns Brandvæsenes Modernisering — delvis paa J. C. Jacobsens Initiativ

Folketinget indenfor Grundlovens Rammer hævde sig som konservativt, det han her træder ind for de to Tings Ligeberettigelse ogsaa i Bevillings-spørgsmaal. Han har ligeledes med stor Bestemthed udtalt sig for Tokommenssystemet. Men paa den anden Side mod sætter han sig lige saa bestemt at udtale Ministeriets Myndighed ud over en konkret Bevilling, f. Eks. gennem Finansloven, endstige at man ad denne Vej skulde gøre det muligt for en Minister at ændre bestaaende Institutioner. — I enkelte af de Samlinger, der saa J. C. J. som Medlem af vort lovgivende Korp, behandlede en Række af de allervigtigste Lovforslag, der blev organisatoriske baser for Københavns Kommune og før Købstads- og Landkommuner. Ligeledes organiseredes kommunale Institutioner som Polit og Brandvæsen. J. C. J. tog med Iver og under tiden paa afgørende Maade Del i disse Forhandlinger, og hans Udtalelser tillader ingen Tvivl om hans Syn paa Kommunens Stilling til Staten paa den ene Side og til Borgerne paa den anden. Han vil en meget vidtgaaende Selvstændighed for Kommunen, langt videregaaende end den Lov af 4. Marts



Kong Frederik d. VII

1857, der i Forbindelse med Loven om Valg af Borgerrepræsentanter af 23. December 1865 blev Grundlaget for Styrelsen af Københavns Kommune i hans Tid. Det forekommer ham ikke, at der i Lovforslaget er lagt saa megen Vægt paa at begrænse Tilsynets Myndighed som paa paa at begrænse Kommunalbestyrelsens. Han slutter sit Fordrag med at erklære Forslaget for sine Grundtræk „urimeligt og forkasteligt“. — Hvad der foresæver J. C. J., er saubehørt en Ordning i Lighed med den engelske med sine ulønnede kommunale Embedsmænd, men han har sikkert ikke kendt noget til den engelske Virkelighed, som den til 1888 saubeharede sig i Londons vestrys eller den Maade disse „ulønnede“ Herrer tog sig betalt paa. Det er under denne Debat, han udtaler: at Samfundsanden i de mindre Samfundsklasser udvikler sig i en bedre og større Udstrækning end i de større Samfundsklasser. — Men han har ikke her tænkt paa Arbejderne, han har tænkt paa Borgerstandens lavere Lag, som han troede var det sidste, man politisk kunde regne med.

Der menes, at Grunden til, at han ikke stillede sig igen efter Valgperiodens Udløb, var, at han ikke kunde faa Loven om Københavns kommunale Styrelse udformet efter sit Ønske. 1861-1864 er han dog atter Folketingsmand

for Københavns I. Kreds, og i 1863 bliver han kongevalgt Medlem af Rigsrådets Landsting, hvorfra han i 1866 atter som kongevalgt gaar over i 1866-Grundlovens Landsting. Her bliver han til 1871, det Tidspunkt, da Udvaldsnerne paa Gamle Carlsberg kræver hans Arbejdskraft i dens fulde Udstrækning, saa han maa nedlægge sit Mandat. I de 14 Aar, J. C. J. virkede i vore lovgivende Forsamlinger, var det nok saa meget den praktiske Mandes Erfaring, der satte Frugt, som hans Virksomhed i Politikens statsretlige Side. I det konkrete Tilfælde var han Saglighedens Mand i første Linie og ikke Partiets. Gang paa Gang har han i en bestemt Sag arbejdet sammen med J. A. Hansen og andre, der stod hans Parti fjernt. — Han gav Stødet til Moderniseringen af Københavns Brandvæsen, havde hvad Organisation og Materiel angaar. Han vedligeholdt sin Interesse for Udviklingen af Københavns Brandvæsen ogsaa efter at være udraadt af Rigsdagen. 1883 forærede han Byen en Dampsprøje, efter Christiansborg Slots Brand søgte han at udrådge de for Brandvæsenet nyttige Erfaringer af denne Katastrofe. (Sluttes).

J. C. JACOBSENS ARKIV

CARISBERGFONDET

Kronik

J. C. Jacobsen

Af Dr. phil. A. Fraenkel.

I 1885 bekostede han en Ingenjers-officers Rejse til Tyskland for derfra at hente Mønstre til videre Udvikling af Københavns Brandvæsen. I denne Forbindelse blev det noteres, at han var Modstander af Assurancevirksomhedens Udvælgelse ved Private paa Grund af det stærkt udtalte Samfundsmoment, der karakteriserer dette Erhverv. Paa Københavns Byggeselskab begyndte J. C. Jacobsen at øve Indflydelse paa et tidligt Tidspunkt af sin Rigsdagsvirksomhed. Han viste her et betydeligt Fremsyn: vilde i Tide have Byggeselskabets i Byens Udkanter ordnede og var imod Opførelse af Smaaleigheder med et for lille Areal. Han interesserede sig allerede den Gang for Opførelsen af et Nationalteater. Da det langt senere kom, lod han udføre en Række Marmorbuster af danske Skuespillere, Forfattere og Komponister, som han i 1883 skænkede til Opstilling i Teatrets Foyer. Det er karakteristisk, at han havde haft dem færdige i flere Aar, men først afleverede dem efter at have faaet Sikkerhed for, at den af ham smykkede Foyer fik en fuldt ud værdig Anvendelse.

Han fik under sin Rigsdagsvirksomhed Lejlighed til at interessere sig for andre Bygningsværker — Viborg Domkirke — og paa et af stor praktisk Betydning satte han megen Energi ind, nemlig Københavns Banegaard. Han vilde have den liggende paa den sydlige Side af Vesterbro. Jeg tror ikke, det er godtgjort, at der ikke kan lægges en Banegaard paa den sydlige Side af

Vesterbro," udtalte han, og Tiden har jo givet ham Ret.

J. C. Jacobsen havde en levende Interesse for Kunst, maaske mest for Arkitektur. Man kan vistnok sige, at han var sin egen Arkitekt. Da Bryggeriet brændte 1867, var han Dagen efter be-

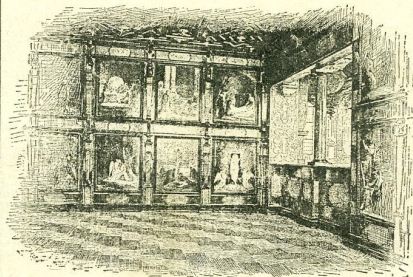
skæftiget med at tegne Udkast til det nye, der skulde rejse sig. Men ogsaa paa andre Sider af Kunsten vilde han stor Interesse. Han var med til at indbringe Forslag om Tilskud til Kunstakademiet, og han traadte med Energi og Varme i Skranken for Kunstneres Ret til deres

Værker. Han udgav ogsaa betydelige Summer til Kunst, dels ledet af Kærlighed til Landet og dets Minder som Carl Blochs 22 Malerier til Bedestolen i Frederiksborg Kirke, Springvandet i Slotsgaarden, Klokkesbillet o. m. a. dels til Udsmykning i sit Hjem eller andet Steds.

J. C. Jacobsen var Brygger og Bøger og vilde ikke være andet. Han modtog Dekorationer som Udtryk for Paaskønnelse af hans Virksomhed som Bøger, og han modtog Universitetets Udnævnelse til Dr. h. c. som Udtryk for Videnskabens Paaskønnelse af, hvad han havde gjort for den, men han var en Modstander af Titler og Rang, som han mente tog Sigte paa at løfte Børgeren ud af og op over sin Klasse.

I sin personlige Opførelse og i sin daglige Levefod var han jævn børgelig, og hvem der har set J. C. Jacobsen køre til sine Forretninger i Byen i sin gamle Karosse med Bryggerhesten for, vil ikke være i Tvivl om, at han havde levet i Dag, vilde det ikke være en Cadillac eller Rolls Royce, han benyttede, men en solid Ford af lidt ældre Aargang.

SLUT



Bedestolen i Frederiksborg Slotskirke.